

یاسای دهزگای گشتیی شههید

بهناوی خوی گهوره و میهره بان
بهناوی گهلهوه
ئهنجومهنی نیشتمانیی کوردستانی عیراق
ژمارهی بریار: ۱۲
روژی بریار: ۱۹۹۷/۷/۶

«بریار»

بهپیتی حوکمی برگی «۱» له ماده «۵۶» ی یاسای ژماره «۱» ی سالی ۱۹۹۲ و لهسهر
پیشنیازی ئهنجومهنی وهزیران، ئهنجومهنی نیشتمانیی کوردستانی عیراق له دانیشتنی
روژی ۱۹۹۷/۷/۶ ی دا بریاری دههینانی ئه یاسایه ی دا.

یاسای ژماره (۴) ی سالی ۱۹۹۷ یاسای دهزگای گشتیی شههید

ماده ی یهکهم:

- ۱- دهزگا: دهزگای گشتی شههید.
- ۲- ئهنجومهن: ئهنجومهنی بهرپتوهبردنی دهزگای گشتی شههید.
- ۳- سهروکی ئهنجومهن: سهروکی ئهنجومهنی بهرپتوهبردنی دهزگای گشتی شههید
(سهروکی دهزگا).
- ۴- بزوتنهوه: بزوتنهوهی رزگاری خوازیی کوردستانی عیراق.
- ۵- شههید: شههیدی بزوتنهوهی رزگاری خوازیی کوردستانی عیراق.
- ۶- کهم ئهندام: تووش بوو بهکهم ئهندامیی له ئهنجامی بزوتنهوهی رزگاری خوازیی
کوردستانی عیراق.

ماده ی دووهم:

بهپیتی حوکمهکانی ئه یاسایه دهزگاییککی گشتی دادههزرئ که تایبتهت بی
بهکاروباری شههیدهکانی بزوتنهوهی رزگاری خوازیی کوردستانی عیراق و بهو
کهسانه ی که له ئهنجامی تیدا بهشدار بوونیان تووشی کهم ئهندامی بوون، پیتی
دهگوترئ دهزگای گشتی شههید.

ماددهی ستیهم:

نهم دهزگایه که سیه تی به کی معنه وی هه یه و خاوه ن سوودی گشتی ده بی و هه موو شیواوی به کی ته واوی یاسایی و سه ره خوی دارایی و کارگیری ده بی.

ماددهی چوارهم:

دهزگا مووچه ی خانه نشینی و پاداشت بو شه هیدان و کم نه ندانمان و، نهو خیزانانهای که نهو مووچانانهای ده که وی ته رخان ده کات و به پیتی یاساکاری تاییه ت به وانوه بو یان سه رف ده کات و چاودیری خیزانه کانیشیان ده کات و فیرکردن و شیواوی کومه لایه تی و پیشه ییان بو دابین ده کات و بو ریزلینان له خو به خت کردنیان ژیانیکی سه ره رزانه ی شیواو به پله و پایه یان بو ده سه به ره ده کات.

ماددهی پینجه م:

دهزگا به سه ره و کایه تی نه نجو مهنی و هزیرانه وه ده به سترینه وه سه ره ک و هزیران بو ی هه به جیگره که ی یان به کیک له وه زیره کان له جیاتی خوی دابنی بو سه ره رشتی کردنی و نهم یاسایه سنوو رو جو ری نهو سه ره رشتی کردنه ده ست نیشان ده کات.

ماددهی شه شه م:

پیکهاته کانی دهزگا له مانه ی خواره وه پیک دی:

- ۱- نه نجو مهنی به رپوه بردنی دهزگا.
- ۲- پیکهاته کانی مه لبه ندی دهزگا که له م به شان به پیک دین:

- ا- به شی به رپوه بردن و خو به تی.
- ب- به شی نه خشه کیشان و لیکولینه وه به دو ادا چون.
- ج- به شی ماف.
- د- به شی ژمیریاری.
- ه- به شی ورد بینی.

۳- به رپوه به رایه تی گشتیی دهزگا فرمان به ریک سه ره و کایه تی ده کا که هه لگری برو انامه ی سه ره تایی زانکو بیت و بریکاری سه ره و کی دهزگا ده بیت و هه موو ده سه لاته کانی نه نجام ده دات له کاتی ناماده نه بوی ره سیمداو له مانه پیک دی:

- ا- به رپوه به رایه تی خانه نشینی.
- ب- به رپوه به رایه تی شیاندن و چاودیری کردنی کم نه ندانمان.
- ج- به رپوه به رایه تی وه به ره تان.
- د- به رپوه به رایه تی و به رپوه بردنه لقی به کان له پاریزگا کان دا.

ماددهی جه و ته م:

نه نجو مهنی به رپوه بردنی ده سه لاتی بالا له دهزگادا له مانه پیک دی.

- ۱- سه ره و کی دهزگا - سه ره و کی نه نجو مهن.
- ۲- به رپوه به ری گشتی دهزگا - جیگری سه ره و کی نه نجو مهن.

- ۳- سه‌روکی نهرکان له وه‌زاره‌تی کاروباری (پیشمه‌رگه) - نوینه‌ری وه‌زاره‌ت.
- ۴- به‌رپه‌به‌ری گشتی دارایی - نوینه‌ری وه‌زاره‌تی دارایی.
- ۵- به‌رپه‌به‌ری گشتی گه‌شه‌پیدان و ناوه‌دانکاری - نوینه‌ری وه‌زاره‌تی گه‌شه‌پیدان و ناوه‌دانکاری.
- ۶- به‌رپه‌به‌ری گشتی چاودیری کۆمه‌لایه‌تی - نوینه‌ری وه‌زاره‌تی تهن‌دروستی و کاروباری کۆمه‌لایه‌تی.
- ۷- نه‌نجومه‌نی وه‌زیران سی‌ پسه‌پۆر بۆ ماوه‌ی سی‌ سال‌ داده‌مه‌زینتی و بۆی هه‌یه تاز‌ه‌ش بکرتیسه‌وه بۆ نه‌وانه‌ی که‌ خاوه‌نی رابردو‌یک‌ی شه‌ره‌ف مه‌ندانه‌ی تیکۆشانن و به‌شداری به‌رچاویان له‌ جوولانه‌وه‌که‌دا هه‌یه.

کارو نهرکه‌کانی نه‌نجومه‌نی

ماده‌ی هه‌شتم:

نه‌نجومه‌نی تاییه‌ته به‌م کارو نهرکه‌کانه‌ی خواره‌وه:

- ۱- پیا‌ده‌کردنی حوکمه‌کانی نه‌م یاسایه‌و یاساو بریارو پتیره‌وه تاییه‌تی یه‌کان به‌خانه‌نشینی شه‌هیدانی بزوو‌تنه‌وه‌و، نه‌وانه‌ی له‌نه‌نجامی به‌شداری کردن تیی دا تووشی که‌م نه‌ندامی بوون، هه‌روه‌ها نه‌و یاساو بریارانه‌ش که‌په‌په‌وه‌ندیان به‌کاروباریانه‌وه هه‌یه.
- ۲- پیشنیارکردنی هه‌موارکردنی یاساکان بۆ په‌ره‌پیدانی یاسای ده‌زگا‌و، یاساو بریاره‌کانی که‌ په‌په‌وه‌ندیان به‌ کاروباره‌کانی و به‌رزکردنه‌وه‌یان بۆ نه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ۳- دانانی سیاسه‌تی گشتی بۆ گه‌شه‌پیدانی ده‌سکه‌وته‌کانی ده‌زگا‌و وه‌ به‌ره‌یتانی له‌ناو چوارچێوه‌ی نامانجه‌ نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانی و کۆمه‌لایه‌تی و نابووری یه‌کان و سه‌ره‌رشتی کردنی چی‌ به‌چی‌ کردنیان له‌لایه‌ن فه‌رمانگه‌کانی ده‌زگا‌وه‌.
- ۴- سه‌لماندنی بودجه‌ی گشتی ده‌زگا‌ و ژمئیرکاری کۆتایی و نه‌نجامدانی گوتیزانه‌وه‌و هه‌موارکردنی به‌پیتی یاسا کارپتیکراوه‌کان.
- ۵- دانانی میلاکی ده‌زگا‌ و هه‌موار کردنه‌کانی.
- ۶- نه‌نجامدانی که‌م کردنه‌وه‌ و مه‌زات کردنه‌کان و بریاردان له‌سه‌ر به‌لێننامه‌ و قۆنته‌رات و خۆبه‌ستنه‌وه‌ی دارایی له‌نیو بازنه‌ی بودجه‌ی سه‌لمینراوی دا.
- ۷- دانان و به‌خشینی ده‌رماله‌ به‌فه‌رمانبه‌ره‌ کارامه‌کان له‌فه‌رمانگه‌کان دا یا نه‌وانه‌ی به‌شپه‌یه‌کی کاتی پتی سپێردراون، له‌گه‌ل شاره‌زا نێردراوه‌کان دا به‌مه‌رجیک له‌ریژه‌ی ۱۲۰٪ی مووچه‌کانیان پتر نه‌بێ و، به‌خشینی ده‌رماله‌ که‌له‌ریژه‌ی ۷۰٪ی مووچه‌کانیان پتر نه‌بێ بۆ نه‌و که‌سانه‌ی که‌ بۆ نه‌نجام دانی کاری زێده‌ له‌دوای ده‌وامی ره‌سمی روویان لی‌ ده‌نری.
- ۸- پتیکه‌وه‌ نانی چهند لیژنه‌یه‌ک بۆ لیکۆلینه‌وه‌ له‌کاروباری هه‌مه‌جووری ده‌زگا‌وه‌ بۆیشی هه‌یه‌ پشت به‌ شاره‌زایان له‌ده‌ره‌وه‌ی ده‌زگا‌ به‌سه‌ستی به‌رامبه‌ر به‌کری یه‌کی وا که‌ نه‌نجومه‌نی بریاری له‌سه‌ر ده‌دات.

۹- چاودتیری کردن و شیاندنی مندالانی شههیدان، لهوانهی کهمهترسی لهسه ر موعاناتیان ههیه، کهلهئهنجامی باری ههلههشانهوهی خیزانیی و لهناکامی نهمانی دایک و باوک یاخود بهکیتکیان لهلایان خولقاوه.

۱۰- چاودتیری کردن و شیاندنی کهم ئەندامانی بزووتنهوه لهناو پیتشمه رگه داو، لیکۆلینهوه لهباری ژبانیان و ناماده کردنی نامارکردنیککی تاییه ت پاییه و دانانی نهخشه بۆ راهبندان و چاودتیری کردن و شیاندنیان و بهرزکردنهوهی ناستنی تهندروستی و کۆمه لایه تی و رۆشنبیری یان به دروست کردنی مه لبهندی تاییه تی یا سوود وه رگرتن له مه لبه ند و په یمانگای تاییه ت به فەرمانگه کانی چاودتیری کۆمه لایه تی و ریکخراوه کۆمه لایه تی و ریکخراوه مرۆفایه تی په کانی که هه مان نامانجیان هه یه و مافی پیشه یی یان له وه رگرتن به هه ماههنگی له گه ل لایه نه تاییه ته کان دا پی بدری.

۱۱- پیتشنیار کردنی دامه زاندنی فه رمانبه ر بۆ نه نجومه نی وه زیران و نه نجومه نیش بۆی هه یه به رزبان بکاته وه و بیان گویتزته وه و ازه یینان یان لی قه بوول بکات و خانه نشینیان بکات و به شتیه یه کی کاتی بیان سپیری و سزایان بدات و له کاربان لادبات و به لیتنکاری له گه ل پسرپورو شماره زایان و ته کنیکاران به ستی بۆ کارکردن له ده زگا که دا.

۱۲- دانانی راپۆرتیککی سالانه له باره ی کارو نه رکه کانی ده زگا و به رزکردنه وه ی بۆ نه نجومه نی وه زیران له باره ی پوخته ی چالاکی په کانی ده زگا و راپه راندنی کاره کانی و کیشه و راپو پیتشنیاره کانی.

۱۳- نه نجومه ن بۆی هه یه لقه فه رمانگه بۆ ده زگا که له یه که کانی به رتیه بردن دا بکاته وه و به ش وه یه له نوێ دابنێ و لیتکیان بدات و هه لیان وه شیتیه وه به پیتی پتیوست له گه ل دانانی سنووریک بۆ کارو نه رکه کانی و پسرپوری په کانی به پیتی رینماییه کانی خۆی.

۱۴- نه نجومه ن بۆی هه یه هه ندی له ده سته لاته کانی خۆی بدات به سه روکی ده زگا و به رتیه به ره گشتی په که ی.

مادده ی نۆیه م:

کۆبوونه وه کانی نه نجومه ن به سه روکایه تی سه روکی ده زگا ده ییت و بۆی هه یه داوای به ستنی بکات، له خولی ناسایی و خولی نااسایی داو هه رچی لیتیه وه ده رپجیت له بریارو پیتشنیازو راسپارده نیمزایان ده کات.

مادده ی ده یه م:

ئه وه ی رووی لی نه تراوه له ئەندامانی نه نجومه نی وه زیران سه ریه رشتی ده زگا که بکات، سه روکایه تی دانسته کانی نه نجومه ن ده کات له کاتی ناماده بوونی له کۆبوونه وه که دا.

مادده ی یازده یه م:

پتیوسته له سه ر نه نجومه ن هه ر مانگه به لانی که مه وه جاریک کۆبیتیه وه و نه و ئەندامه ی نه نجومه نی وه زیران که سه ریه رشتی ده زگا که ده کات یاخود به لانی

که مهوه سځ به کی ژماره ی نه دمان له کاتی پتویست دا بویان هیه داوای بهستی
کزیو نه وهی نااسایی بکن.

ماددهی دوازه دهیم:

پادهی یاسایی به ناماده بونی سهروکی دانیشتنه که ونیوهی ژماره ی نه دمان ته او
دهبی و هموو بریارو راسپارده و پیتشیناریتکیش به زوره ی دهنگی ناماده بوان
دهرده چی و له کاتی بهرامبه ربونی دهنگه کان رای نه ولایه په سهند دهگری که
سهروک دهنگی له گهل داوه.

ماددهی سیزدهیم:

بریاره کانی نه نجومه ن بونو نه دمانه ی نه نجومه نی وهزیران ده نیردری که
سه ربه رشتی دهزگا دهکات ونه گهل لاری نه بوو لیبان له ماوه ی پازده روژ له میژووی
پت راگه یانندی به سه لمینراو داده نرتین و بویان هیه چی به چی بکرتین و ، به لام له
کاتیک دا که لاری بوو لیبان له و ماوه یاسایی یه دا ، نه وه بریاره که ی نه م بنپرو دوا
بریار ده بی.

ماددهی چواره دهیم:

سهروکی دهزگا به پله یه کی تاییه تی و به بریاریک له لایه نی تاییه ت به پیتی یاسا
کارپیکراوه کان داده مزری ، به مهرجیک خزمه تگوزاری و به شداری بهرچاوی هه بی
له بزوتنه وه بو ماوه یه کی گونجاو که بو به رتیه بردنی دهزگا بیشینتی و بتوانی کارو
نه رکه کانی چی به چی بکات و دهسته لاته کانی خوی به پیتی یاسا به کار بیتنی و
پتویسته شیاویتیکی خوتندی وای هه بی که نه نجومه نی وهزیران دلنیا بی له
وه رگرتنی فرمانی سهروکی دهزگا که.

ماددهی پازده دهیم:

کارو نه رکه کانی سهروکی دهزگا نه مانن:

- ۱- به رپرسی به رتیه بردنی دهزگا که به و بهر پرسیاریشه له چی به چی کردنی نه رکه و
کاره کانی به پیتی بریاره کانی نه نجومه نی به رتیه بردن.
- ۲- ده رچووانندی رینمایی پتویست بو رووانندی کار له دهزگا که دا به پیتی یاساو
پتیه وو بریاره کانی نه نجومه نی به رتیه بردن.
- ۳- پیتشینارکردنی پلان و بهرنامه ی نه نجومه نی به رتیه بردن.
- ۴- سه ربه رشتی کردنی ریکخستنی میلاک و پروژه ه کانی بودجه ی پیتشینارکراوی
دهزگا له لایه ن فرمانه گه کانی دهزگا و پیتشکه ش کردنی به نه نجومه نی
به رتیه بردن.
- ۵- پیتشکه ش کردنی ژمیرکاری کوتایی بو سالی دارایی کوتایی هاتوو بو
نه نجومه نی به رتیه بردن له گهل به یاننامه یه کی دوورو درتیه به داهات و خهرجی
یه کان.
- ۶- به دوا داجوونی چی به چی کردنی پلان و بهرنامه کان و پیتشکه ش کردنی راپورتی
سالانه ی نه نجومه نی به رتیه بردن له باره ی چالاکي یه کانی دهزگا که و باری
دارایی.

- ۷- پیشنیارکردنی دامه‌زاندنی فرمانبهره‌کانی ده‌زگا، هه‌روه‌ها بۆی هه‌یه پله‌یان به‌رز بکاته‌وه‌و بیان گوێزێته‌وه‌و سزایان بدات و لێیان بخات و خانه‌نشینیان بکات ئه‌مه‌ش به‌پیتی یاسا و پێره‌و و ئه‌و ده‌سته‌لاتانه‌ ده‌بێ که ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردن ده‌ست نیشانیان ده‌کات.
- ۸- فرمان ده‌دات به‌ سه‌رف کردنی پاره له‌ سنووری ئه‌و ده‌سته‌لاتانه‌ی که له‌ لایه‌ن ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردنه‌وه‌ پیتی دراوه‌.
- ۹- هه‌ندێ له‌ ده‌سته‌لاته‌کانی خۆی ده‌دات به‌ به‌رێوه‌به‌ری گشتی یا هه‌ر که‌سیکی تر له‌ فرمانبهرانی ده‌زگا.

مادده‌ی شازده‌یه‌م:

بودجه‌ی ده‌زگا سه‌ره‌خۆیه‌و له‌ نێو چوارچێوه‌ی سیاسه‌تی گشتی دارایی هه‌رێمی کوردستانی عێراق دادنه‌ری و له‌ لایه‌ن سه‌روکی ده‌زگا و به‌رێوه‌به‌ری گشتی یه‌وه‌ ناماده‌ ده‌کری و دوا‌ی په‌سه‌ندکردنی له‌ لایه‌ن ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردنه‌وه‌، له‌ رێگه‌ی سه‌روکایه‌تی ئه‌نجوومه‌نی وه‌زیرانه‌وه‌ به‌رز ده‌کرێته‌وه‌ بۆ ئه‌نجوومه‌نی نیشتمانی کوردستانی عێراق بۆ په‌سه‌ندکردنی.

مادده‌ی چه‌لده‌یه‌م:

- پاره‌و داها‌تی ده‌زگا له‌مانه‌ی خواره‌وه‌ پێک ده‌ین:
- ۱- ئه‌و به‌خشینه‌ی که له‌ لایه‌ن حکومه‌تی هه‌رێمه‌وه‌ بۆی بریار دراوه‌و بۆی خراوته‌ ناو بودجه‌ی گشتیه‌وه‌.
- ۲- مالی گوێزراوه‌و نه‌گوێزراوه‌ که موڵکی ده‌زگا‌که‌ن.
- ۳- ده‌ستکه‌وته‌کانی وه‌ به‌ره‌تانی ده‌زگا.
- ۴- ئه‌و به‌خششانه‌ی پێشکه‌ش به‌ ده‌زگا کراون و ئه‌وانه‌ش له‌ لایه‌ن ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردنه‌وه‌ قه‌بوڵ ده‌کری، به‌مه‌رجیک له‌ سه‌رچاوه‌ی ناشکراو به‌پیتی مه‌شروعه‌تی یاساوه‌ وه‌رگیرابن.
- ۵- ئه‌و ره‌سمانه‌ی که له‌ پیتاوی جێ به‌جێ کردنی نامانجه‌کانی ده‌زگا‌که‌ به‌رز ده‌کری.
- ۶- قازانجی ئه‌و چالاکی یانه‌ی که ده‌زگا ده‌ینوێتی.

مادده‌ی هه‌ژده‌یه‌م:

- ا- هه‌موو موڵک و مالیکی ده‌زگا، مالی گشتین، بۆ مه‌به‌ستی ئه‌م یاسایه‌ نه‌بێ نابی ده‌سکاری بکری.
- ب- قه‌رزه‌کانی ده‌زگا هه‌موو پاره‌یه‌کی که به‌ قانون ده‌یکه‌وی، قه‌رزی نایابن (ممتاز) له‌وه‌رگرتیان یاسای وه‌رگرتنه‌وه‌ی قه‌رزی ره‌وای حکومه‌تیان له‌ سه‌ر پیاده‌ ده‌کری.
- ج- هه‌موو مالیکی گوێزراوه‌و نه‌گوێزراوه‌ی ده‌زگا له‌ باج و ره‌سم ده‌بووردین.
- د- ده‌زگا له‌ هه‌موو ئه‌و ره‌سمانه‌ی ده‌بووردی که به‌هۆی هه‌لسوکه‌وتی یاسایه‌وه‌ که‌وتۆته‌ سه‌ری، هه‌روه‌ها له‌ داواکاریانه‌ش که بۆی به‌رز ده‌کرێته‌وه‌ یان له‌ دژی ده‌دری.
- ه- حسابه‌کانی ده‌زگا له‌ ژێر چاودێری دارایی دا ده‌بیت

ماددهی نوزدهیم:

دهزگا بۆی ههیه بۆ جێبهجێ کردنی کارو ئهركه کانی و وهدهست ههینانی نامانجه کانی هه ماههنگی له گهڵ وهزارهته تابهتهندهکان دا بکات، به هۆی ئه وه فرمانگانهی که کارو ئهرك و سروشتیان له گهڵ دهزگا وهک یهکن.

ماددهی بیستم:

دهزگا بۆی ههیه لهو شوتنهیه که لقی فرمانگهی خۆی تیدا نییه، دابهش کردنی مووچهی خانهنشینان به سهه نهوانهیه که دهیان کهوێ به فرمانگهی تابهتهتی نیو به که کانی به رتیه بردن له سنووری خۆیدا بسپێرێ.

ماددهی بیست و یهکهم:

له سهه نهنجوومهنی وهزیرانی ههریمی کوردستانی عیراقه ئه م یاسایه جێ به جێ بکات.

ماددهی بیست و دووهم:

ئه م یاسایه له رۆژی بلاوکردنهوهیهوه له رۆژنامهی رهسمیدا جێ به جێ دهکری.

جوهر نامق سالم

سهرۆکی نهنجوومهنی نیشتمانی کوردستانی عیراق

هۆیه کانی ده رکردنی ئه م یاسایه:

ئه مرۆ ئه گهه گهلی کوردستانی عیراق بۆی ههیه شانازی بهو سیستهمه دیموکراتی یه و دهزگا دهستووری یه کانی یهوه بکات، ئه و شانازی یه، له راستی دا بۆ ئهوانه ده گهرتیهوه که له پێناو بهوونی دا گیانی خۆیانان بهخت کردو مێژوو بیستی شکر داریان بۆ گهله که مان دروست کرد و ریگهی دوا رۆژیان رۆشن کردهوه. ئهوانه شه هیدانی بزائی رزگاری خوازی کوردستان. جا، وهک وه فاداری یهک بۆیان و ریزگرتن له قوربانی یه کانیان و نرخاندنی پلهو پایه یان دهوایه دهزگای بیستی تابهتهنده هه بیست، بۆ به نهستۆه گرتن و سههره رشتی کردنی راهه راندنی هه رچی په یه وندی ههیه به مافه کانیانهوه له ریکخستن و به دوا داچوون و جێ به جێ کردن و سههره رشتی کردنی کاروباری نهوانهیه به هۆی خهباتیانهوه له ریزه کانی بزوتنه وه که دا پهک کهوتوه کهم نه ندام بهوون، بۆیه ئه م یاسایه ده رکرا.